

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

ТАНЬ СІЯО

УДК378.016:[780.8:780.616.432]:159.942.5(043.3)

**ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНО-ЕМОЦІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ
МУЗИЧНИХ ТВОРІВ ВІДЕНСЬКИХ КЛАСИКІВ МАЙБУТНІМИ
ВИКЛАДАЧАМИ В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ

на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник –

доктор педагогічних наук, професор
ГУРАЛЬНИК Наталія Павлівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, професор
кафедри педагогіки мистецтва
і фортепіанного виконавства.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
МОЗГАЛЬОВА Наталія Георгіївна,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
завідувач кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та хореографії;

кандидат педагогічних наук, доцент
ВОЄВИДКО Людмила Миколаївна,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
доцент кафедри музичного мистецтва.

Захист відбудеться «16» травня 2018 року о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «12» квітня 2018 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. І. Паньків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний простір державотворення визначається усвідомленням музичної освіти явищем культури, що актуалізує широкий спектр питань щодо її змісту та засвоєння його майбутніми викладачами. Важливість музичної освіти підкреслюється в державних освітніх документах України та Китаю («Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Закон України «Про освіту» (2017 р.), «Стратегія розвитку освіти в Китаї у XXI ст.» та ін.).

В освітньому процесі факультетів мистецтв педагогічних університетів майбутні фахівці здобувають спеціальні компетентності під час музично-аналітичної діяльності, що актуалізує необхідність формування здатності студентів до когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів, поглиблення самостійної інтелектуальної діяльності, зокрема при вивченні фортепіанного доробку віденських класиків. Когнітивно-емоційне сприйняття класичної музики вимагає активної інтелектуальної та емоційної музично-слухової діяльності, використання знань з філософії, психології, педагогіки, музикознавства, а також спеціальної методики для визначення раціональних підходів усвідомлення музичних образів та емоційного відгуку у практиці музично-навчальної роботи. Актуальність означеної проблеми підсилюється необхідністю розуміння особливостей музики, зокрема фортепіанних творів віденських класиків, опанування інтонаційного смислу, музично-виражальних засобів, музичної форми тощо іноземними студентами з неєвропейськими музичними традиціями.

Проблеми музично-аналітичної діяльності особистості висвітлюються в теорії наукового пізнання в контексті філософських положень про сутність мистецтва як специфічної форми суспільної свідомості та образно-художнього пізнання дійсності (П. Блонський, Ю. Борєв, Л. Виготський, О. Леонт'єв, В. Медушевський, Б. Неменський, В. Роменець, В. Шинкарук та ін.), формування образних уявлень та музичного сприйняття на основі принципів науковості, цілісності, єдності теорії та практики (В. Гуружапов, О. Ростовський, О. Рудницька, І. Савчук, Г. Фролова, С. Шип, Ю. Трофимов та ін.), теоретичних і практичних засад професійної підготовки студентів у музично-педагогічних навчальних закладах (Н. Гузій, О. Михайличенко, Г. Падалка, О. Реброва, В. Шульгіна та ін.).

Когнітивно-емоційне сприйняття фортепіанних творів віденських класиків передбачає наявність умінь аналізувати теоретичні аспекти музики, використовуючи знання з філософії, психології, педагогіки, естетики, мистецтвознавства, методики для визначення раціональних підходів до їх засвоєння та використання. Теоретичним підґрунтям розробки означеної проблеми є думки видатних музикантів (педагогів, методистів, виконавців), які відмічали особливе місце в індивідуальній музично-творчій діяльності умінь створювати виконавські орієнтири (Г. Беклемішев, К. Ігумнов, Т. Кравченко, Н. Любомудрова, Н. Мозгальова, Г. Нейгауз, Л. Оборин,

В. Пухальський, М. Старкова, Є. Тімакін, Г. Ципін та ін.). Індивідуальна самостійна діяльність студентів-піаністів розглядається сучасними науковцями як важливий напрям фахової підготовки майбутніх викладачів на всіх курсах музичних підрозділів вищої школи (Н. Гуральник, Г. Падалка, О. Реброва, О. Рудницька, О. Щолокова, В. Шульгіна та ін.). Теоретичним та методичним проблемам фортепіанної підготовки студентів у Китаї присвячені роботи Бай Бінь, Вей Тінге, Лі Сіюнь, Лін Чженьган, Сай Лін, Цзен Шаої, Чжу Гун І та ін. Проте, важливі питання формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами в процесі фортепіанного навчання у науковій літературі висвітлені недостатньо.

Важливість окресленої проблеми підсилюється низкою суперечностей між:

- науково обґрунтованою потребою розвитку невербального інтелекту в майбутніх викладачів та недостатнім усвідомленням можливості його формування у студентів за рахунок активізації когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів;
- наявністю широкого спектра різностильових музичних творів для слухового сприйняття та потребою їх виконання студентами, особливо китайськими, музики віденських класиків;
- набуттям музично-образних уявлень у студентів-піаністів про образно-інтонаційні, драматургічні та інші характеристики музики віденських класиків та відсутністю усвідомлення бінарної сутності когнітивно-емоційного сприйняття цих творів;
- потребою в майбутніх викладачів розкодування образно-інтонаційного смислу, драматургії та ін. складових композиторського задуму та необхідністю його поглиблення засобами відповідних методик;
- можливістю використання значного інформаційного ресурсу Інтернет для розширення меж сприйняття музичних творів віденської класики та обмеженістю традиційних методів формування цілісності його когнітивно-емоційної складової у майбутніх викладачів у процесі фортепіанного навчання.

Актуальність проблеми та недостатня її розробленість визначили вибір теми дослідження: *«Формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами в процесі фортепіанного навчання»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова з проблеми «Зміст, форми, методи і засоби вдосконалення підготовки вчителів музики». Тему дослідження затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 11 від 25.06. 2015 р.).

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати методику формування в майбутніх викладачів когнітивно-емоційного сприйняття

музичних творів віденських класиків у процесі фортепіанного навчання та експериментально перевірити її ефективність.

Реалізація поставленої мети передбачала виконання таких **завдань**:

1. Визначити наукову сутність ключового поняття «когнітивно-емоційне сприйняття» в результаті аналізу теоретичних основ проблеми його формування під час опанування фортепіанних творів віденських класиків.

2. Визначити компонентну структуру когнітивно-емоційного сприйняття творів віденських класиків майбутніми викладачами.

3. Розробити теоретичну модель формування когнітивно-емоційного сприйняття творів віденських класиків майбутніми викладачами.

4. Запропонувати поетапну методiku формування когнітивно-емоційного сприйняття творів віденських класиків майбутніми викладачами в процесі фортепіанного навчання та експериментально перевірити її ефективність

5. Зафіксувати та підтвердити отримані дані методами математичної статистики.

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутніх викладачів музичного мистецтва.

Предмет дослідження – методика формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами в процесі фортепіанного навчання.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять: гносеологічний, культурологічний, психолого-педагогічний, музикознавчий та особистісно-творчий підходи, відповідно до яких науковою платформою дослідження є ідея формування сприйняття музичних форм, здатність мислити художніми образами, що є детермінантою розвитку музичного, в його межах фортепіанного мистецтва; концептуальні положення філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, Г. Меднікова та ін.); методології та теорії національної освітньої стратегії України (І. Бех, В. Бондар, О. Олексюк, А. Сисоєва, В. Шульгіна та ін.); розвитку особистості як цілісної саморегульованої системи (Н. Афанасьєва, Н. Вінер, О. Князькова, А. Лернер та ін.); психологічні та педагогічні теоретичні висновки стосовно розвитку особистості як складного утворення, що включає інтелектуальні, емоційні, вольові фактори (М. Беляєв, А. Волостнікова, Т. Єрофєєва, А. Ковальов, В. Мясичев, С. Рубінштейн, Д. Юник та ін.); обґрунтування окремих напрямків розвитку особистості (А. Матюшкин, Є. Назайкінський, С. Науменко, Н. Постнікова, Г. Щукіна та ін.), потреб та сприйняття індивіда (Б. Ананьєв, Є. Климов, О. Леонтєв, О. Ростовський, О. Рудницька, С. Рудницька та ін.), контексту розвитку мотиваційної сфери особи (Ю. Кулюткін, А. Маркова, Н. Морозова та ін.); теорії поетапного формування розумових дій (Н. Гузій, П. Гальперін, О. Леонтєв, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська та ін.); теоретичні положення з проблем музичної освіти (Л. Воєвидко, Н. Гуральник, А. Козир, О. Михайличенко, Г. Падалка, О. Хижна, О. Щолокова та ін.), розуміння образно-стильового відчуття

(Ю. Борєв, Г. Вьольфлін, А. Доценко, О. Лосєв, В. Медушевський, М. Михайлов, Є. Назайкінський, Б. Міліч та ін.), специфіки індивідуального виконавського стилю (Я. Мільштейн, Д. Рабінович, В. Чинаєв та ін.); науково-методичні та історичні засади розвитку піаністів як суб'єктів навчальної та виконавської діяльності (А. Алексєєв, А. Готліб, О. Гольденвейзер, Н. Кашкадамова, Г. Нейгауз, Ж. Хурсіна та ін.).

Методи дослідження: *теоретичні* (аналіз та систематизація психолого-педагогічної, музично-історичної, фортепіано-методичної літератури, узагальнення, порівняння, класифікація – для визначення наукового апарату дослідження, формулювання його концептуальних положень та висновків, обґрунтування теоретичних підходів, принципів та педагогічних умов реалізації запропонованої методики; моделювання – для розробки моделі формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків у майбутніх викладачів у процесі фортепіанного навчання); *експериментально-емпіричні* (педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіди, самооцінка, експертна оцінка, педагогічний експеримент – для визначення ефективності запропонованої авторської методики); *статистичні* (математико-статистична обробка даних, створення графічних і схематичних узагальнень, рисунків – для підтвердження вірогідності отриманих результатів).

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* теоретично розроблено та експериментально перевірено методику формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами в процесі фортепіанного навчання, а саме: з'ясовано теоретичні основи дослідження процесу формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами, зокрема, обґрунтовано зміст поняття «когнітивно-емоційне сприйняття музичних творів віденських класиків» та процесу його формування; визначено структуру дослідженого феномена, що включає *мотиваційно-спрямований, аксіологічний, інтелектуально-емоційний і самостійно-результативний компоненти*; розроблено модель формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків у майбутніх викладачів в процесі фортепіанного навчання; обґрунтовано *принципи* (стилістичної зацікавленості, музично-слухової активності, індивідуалізації, творчої самостійності); *педагогічні умови* формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків у майбутніх викладачів та відповідні методи; визначено критерії, показники та рівні сформованості досліджуваного феномена.

Уточнено поняття «сприйняття музики віденської композиторської школи» та *конкретизовано* зміст і сутність умінь когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків як особистісного фахового утворення майбутніх викладачів в умовах фортепіанного навчання.

Подальшого розвитку набули наукові положення щодо сутності когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків

завдяки розширенню вивчення смислового контексту образного змісту фортепіанних творів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості використання розроблених методів формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків у студентів педагогічних університетів в процесі фортепіанного навчання; застосуванні педагогічних умов оволодіння відчуттям драматургічної цілісності творів віденських класиків у процесі їх осмислення та інтерпретації; включенні процесу формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами до методичного ресурсу підготовки студентів до занять з фортепіано; розширенні методичних знань і умінь іноземних студентів у процесі навчання гри на фортепіано та у самостійній роботі над твором.

Упровадження отриманих результатів дослідження здійснено в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/934 від 25.05.2017 р.), ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 1251/17 від 07.06.2017 р.), Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 97 від 27.06.2017 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (довідка № 54 від 27.12.2017 р.).

Апробацію отриманих результатів дослідження здійснено у формі виступів і доповідей на конференціях різних рівнів: **міжнародних**: I Міжнародні науково-практичні читання пам'яті академіка Анатолія Авдієвського (Київ, 2017 р.); II та III Міжнародні конференції молодих учених та студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2016-2017 рр.); Міжнародна науково-практична конференція «Мистецький освітній простір у контексті формування сучасної парадигми освіти» (Кропивницький, 2016 р.); VI та VII Міжнародні науково-практичні конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2015, 2017 рр.); **всеукраїнських**: Всеукраїнська науково-практична конференція «Психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності та професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю» (Мала Білозерка, 2016 р.); **Міжвузівська** студентська науково-практична конференція (за міжнародної участі) «Традиції та сучасність музично-педагогічної освіти» (Чернігів, 2017р.). Матеріали дослідження обговорювались на засіданнях кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ ім. М.П. Драгоманова. Окремі положення розкрито в наукових доповідях на науково-практичних конференціях молодих учених, аспірантів і докторантів ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Одеса, Київ 2015-2017 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 8 одноосібних публікаціях автора, з яких 5 – у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, списків використаних джерел до розділів, загальних висновків, додатків. Список використаних джерел містить 240 найменувань. Загальний обсяг тексту дисертації – 226 сторінок, з них основного тексту – 169 сторінок. Робота містить 14 рисунків, 13 таблиць, що разом з додатками становить 32 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження і ступінь наукової розробки проблеми; сформульовано мету, об'єкт, предмет, завдання дисертаційної роботи; вказано методи дослідження; визначено методологічну, теоретичну, джерельну базу, наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, наведено форми апробації, зазначено структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Методологічні основи когнітивно-емоційного сприйняття як наукової категорії»* – систематизовано теоретичні висновки науковців різних галузей знань стосовно когнітивно-емоційного сприйняття як наукової категорії, в широкому стилістичному аспекті, історично-виконавському контексті презентації класичної музики, розкрито роль музики віденських класиків у фортепіанному навчанні та виконавській діяльності студентів-піаністів, у т.ч. китайських.

На основі аналізу наукової схарактеризовано стан дослідження проблеми формування *когнітивно-емоційного сприйняття* музичних творів у студентів музично-педагогічних факультетів у процесі фортепіанного навчання. Визначено сутність *когнітивно-емоційного сприйняття* як наукової категорії, виходячи з теоретичного положення про те, що здібність мислити художніми образами є специфічним видом діяльності людини, однією з форм суспільної свідомості. З'ясовано, що ємність смислів образності в мистецтві визначає широкий контекст їх сприйняття, у тому числі в музичній освіті, зокрема в процесі сприйняття музичних фортепіанних творів віденських класиків майбутніми викладачами. Доведено, що у наукових дослідженнях проблеми інтелектуально-емоційного сприйняття як самодостатньої форми художнього пізнання світу залишається актуальним питання його формування в контексті фахового навчання студентів у вищій педагогічній школі.

Аналіз джерел дозволив виявити напрямки обґрунтування проблем образного мислення: спрямування на музично-аналітичну діяльність особистості (М. Берхін, А. Васадзе, Г. Єрмаш, Р. Ингарден, Л. Левчук, С. Рубінштейн та ін.); формування творчих уявлень людини (Л. Єрмолаєва-Томіна, Ц. Короленко, Г. Фролова, Ю. Трофімов та ін.); уміння піаністів створювати власні виконавські орієнтири (Г. Беклемішев, К. Ігумнов,

Т. Кравченко, Н. Любомудрова, Г. Нейгауз, Л. Оборін, В. Пухальський, М. Старкова, Є. Тімакін, Г. Ципін та ін.); самостійна творча інтелектуально-емоційна діяльність у підготовці піаністів у музичних підрозділах вищої педагогічної школи (Н. Гуральник, Г. Падалка, О. Реброва, О. Рудницька, О. Щолокова, В. Шульгіна та ін.).

Встановлено, що в наукових дослідженнях проблеми формування когнітивно-емоційного сприйняття класичних творів та їх практичного відтворення розкрито становлення понятійних смислових координат музично-мисленнєвих процесів та розвитку невербального інтелекту; власне виконання подано як форму творчості піаніста. Обґрунтовано, що виконавські образні уявлення студентів виникають у свідомості й активізуються пам'яттю в процесі створення виконавського проекту щодо фортепіанних творів віденських класиків зокрема. Визначено, що в контексті нашого дослідження потребують окремого вивчення процесу музично-аналітичної та емоційної діяльності, що забезпечує усвідомлення бінарної сутності когнітивно-емоційного сприйняття.

З'ясовано, що при педагогічному керівництві процесом формування когнітивно-емоційного сприйняття класичних творів у студентів необхідно враховувати принципи множинності виконавського втілення авторської ідеї твору та розширення виразових можливостей інструмента на рівні виконавського, які є структурним елементом розвитку музично-виконавського мислення творчої особистості, створення нею музично-образної драматургії класичних творів.

На основі методів аналізу наукової інформації та узагальнення практичного досвіду з'ясовано, що окреслена в дослідженні проблема формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами потребує вирішення таких питань: формування невербального інтелекту студентів у процесі музично-аналітичної навчальної діяльності при вивченні фортепіанних творів віденської класики; розробки конкретних методик створення власних уявлень про бінарну сутність когнітивно-емоційного сприйняття фортепіанних творів у процесі опанування їх інтонаційного смислу, форми, особливо стильових характеристик; визначення особливостей створення власного виконавського образу творів віденських класиків китайськими піаністами.

У розділі подано авторське тлумачення змісту ключового поняття «когнітивно-емоційне сприйняття фортепіанних творів» як *процесу усвідомленої індивідуальної інтелектуально-емоційної діяльності майбутнього викладача, в якій на основі інтересу, музично-стильового, асоціативно-образного виконавсько-інтерпретаційного музично-слухового досвіду забезпечується потреба опанування та відтворення кожним студентом власного варіанта прочитання фортепіанних творів віденських класиків, створення цілісного продукту сприйняття та його презентації в навчальній та просвітницько-виконавській практиці.*

У другому розділі – «Обґрунтування теоретичної моделі формування когнітивно-емоційного сприйняття студентами музичної класичної форми» – представлено компонентну структуру когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів майбутніми вчителями; запропоновані відповідні наукові підходи, принципи та адекватні педагогічні умови процесу формування означеного феномена у процесі фортепіанного навчання студентів.

Використання системно-структурного методу дозволило розробити компонентну структуру досліджуваного феномена, в яку увійшли взаємопов'язані *мотиваційно-спрямований, аксіологічний, інтелектуально-емоційний та самостійно-результативний* компоненти.

Структура досліджуваного феномена розроблена на основі гносеологічного, культурологічного, музикознавчого, психолого-педагогічного, емоційно-рефлексивного наукових підходів, а також принципів: *стилістичної зацікавленості, музично-слухової активності, індивідуалізації, творчої самостійності*.

Доведено, що *мотиваційно-спрямований компонент* розкриває спрямованість музичних інтересів майбутніх викладачів фортепіано, характеризує їх власний інтелектуальний і емоційний потенціал та досвід, стильовий тезаурус при відборі творів віденської класики для виконання, організовує трансформацію музично-образних уявлень у логічну інтонаційно-драматургічну цілісність.

Аксіологічний компонент узагальнює усвідомлення культурної цінності музики віденських класиків, розуміння студентами стилістичних особливостей, драматургії, інтонаційно-образного змісту, музичної форми музики віденських класиків, розкриває особистісну значущість досягнення поставленої мети щодо їх опанування у піаністичній практиці.

Інтелектуально-емоційний компонент розкриває бінарну сутність єдності розумової та емоційної реакцій студента на фортепіанні твори означеного стилю, сприяє поглибленню інтелектуальних навичок співставлення, порівняння матеріалу, підбору репертуару для встановлення зв'язків між музичними явищами; стимулює емоційну активність під час отримання інформації та виконання музики віденських класиків.

Самостійно-результативний компонент розкриває інтерес студентів до змісту конкретних методик сприйняття музики віденських класиків (психолого-педагогічних, спеціально фортепіанних) в умовах інновацій розвитку сучасного навчального процесу; відображає рівень саморегуляції інтелектуально-емоційної діяльності за рахунок зменшення навчально-інформаційної частини та збільшення самостійного відбору інтерпретаційно-регулятивної дії; активізує рефлексію процесу і результату використання методів саморегуляції у вивченні й виконанні фортепіанної музики віденських класиків.

Основними **функціями** когнітивно-емоційного сприйняття визначено: культуротворчу (полілогова), пізнавальну, рефлексивної активності;

аксіологічну (музично-стильовий інтерес); виконавсько-інтерпретаційну та методичну.

Так, основними структурними складовими функціонування теоретичної моделі визначено: наукові підходи, принципи, педагогічні умови формування когнітивно-емоційного сприйняття музики віденських класиків, критеріальний апарат (критерії оцінки сформованості досліджуваного феномена, показники критеріїв, характеристики конкретних рівнів). Рис. 1.

Для формування когнітивно-емоційного сприйняття музики віденських класиків у майбутніх викладачів у процесі фортепіанного навчання були визначені **педагогічні умови**.

Перша педагогічна умова – *сприяння отриманню додаткової інформації щодо образно-стильових змістових особливостей творів віденських класиків* - забезпечує розширення сфери емоційних вражень студента від прослуховування сольних та ансамблевих інструментальних класичних творів і передбачає застосування **методів**: збагачення інтерпретаційного персонального виконавського тезаурусу (технічні засоби, концертне «живе» виконання); створення проектів емоційної драматургії виконуваних фортепіанних творів віденських класиків; створення музичного накопичувача (на електронних носіях) творів класичних форм.

Друга педагогічна умова – *створення педагогічних ситуацій для активізації індивідуальної інтелектуальної та емоційної творчості студентів* – передбачає пошук нових асоціативних вражень, набуття досвіду аналізу нових музичних форм тощо і реалізується застосовування **методів**: вивчення досвіду застосованих образних асоціацій у методичній літературі; аналіз драматургічної цілісності розвитку образно-емоційного змісту класичних форм (сонати, алегро, адажіо, варіації та ін.); індивідуальне розкодування гармонічних конструкцій у контексті образно-стильових уявлень класичних музичних форм; привнесення в образні уявлення оркестрово-інструментальних темброво-акустичних асоціацій.

Третя педагогічна умова – *стимулювання усвідомлення генезису розкодування нотного матеріалу фортепіанних творів віденських класиків* – забезпечує набуття досвіду візуального розпізнавання фактури фортепіанних творів від ранніх зразків до пізнього часу їх написання, вивчення нотних редакцій тощо і реалізується за використання **методів**: співставлення нотного відображення фортепіанних класичних творів (від її зародження); стимулювання уявного звучання у виконанні на різних клавірних інструментах; надання варіантів образного прочитання одного й того самого класичного твору у презентації на фортепіано різними виконавцями.

Четверта педагогічна умова – *здійснення діалогічного обговорення студентами стильової специфіки фортепіанних творів віденських класиків* – забезпечує висловлювання власної думки студентів щодо стильових характеристик творів, що вивчаються, розкриття та обговорення з педагогом характерних ознак класичного стилю в конкретних елементах цих творів і

Рис.1. Теоретична модель формування когнітивно-емоційного сприйняття творів віденської класики майбутніми викладачами

створюється функціонуванням **методів**: вербальний опис драматургії конкретного класичного фортепіанного твору; розкриття елементів стилєвих особливостей класичних творів; аналіз варіантів інтерпретації різними піаністами та власного виконання одного фортепіанного твору.

У процесі дослідження розроблено *критеріальний апарат* оцінки формування когнітивно-емоційного сприйняття творів віденських класиків майбутніми викладачами в процесі фортепіанного навчання, а саме: *активність прояву мотиваційно-спрямованої потреби* (показники: міра бажання набуття досвіду сприйняття класичних творів; міра націленості на самостійність у пошуку необхідного інформаційного ресурсу); *усвідомлення цінності застосованих принципів* (показники: міра адекватності застосованих виконавських засобів у створенні музично-образної драматургії класичних сонат; міра музично-слухової цілісності виконуваних фортепіанних класичних творів); *результативність набуття мисленнєвого та емоційного досвіду* (показники: логіка побудови та кількість зафіксованих прикладів аналітичної самостійної роботи з класичними творами; якість зафіксованих зразків і емоційна адекватність теоретично створених проєктів виконуваних музичних творів); *здатність до самостійного стилєвідповідного розкодування творів віденських класиків* (показники: міра творчої самостійності у теоретичному створенні проєктів класичних фортепіанних творів; якість стилістичної довершеності створених варіантів виконання фортепіанних творів).

Розроблені критерії та їх показники дозволили визначити змістові характеристики досягнення результатів за трьома **рівнями**: *репродуктивний, конструктивний та творчий*.

Розроблену теоретичну модель формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків студентами в процесі фортепіанного навчання зображено на рис. 1.

У **третьому розділі** – *«Дослідно-експериментальна робота з формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків у майбутніх викладачів у процесі фортепіанного навчання»* – представлено відомості про здійснення діагностичних заходів з формування когнітивно-емоційного сприйняття студентів, хід формувального експерименту та подано перевірку кількісних і якісних показників результату експерименту.

Поетапна реалізація розробленої методики протягом формувального експерименту та узагальнення його результатів дозволило зробити висновок про їх достатню значимість. Зафіксовано реальний стан сформованості досліджуваного феномена в результаті діагностичного етапу експериментальної роботи та визначено комплекс ефективних *методів, форм та засобів*, які склали основу методичного забезпечення формувального експерименту.

На *першому етапі* формувального експерименту було застосовано такі методи: створення музичного накопичувача творів віденської класики (фортепіанні сонати, концерти, камерні ансамблі, інше в запису); критичного аналізу свого музично-асоціативного досвіду; збагачення темброво-акустичних асоціацій; редакторське та творче прочитання авторського тексту; самостійного інформаційного пошуку та ін.

На *другому етапі* було застосовано такі методи: аналізу музично-слухової та драматургічної цілісності музичної форми класичних творів; самостійного розкодування стилю гармонії; співставлення нотного відображення творів (докласичних сонат і сонат віденської класики); активізації слухових уявлень звучання різних клавішних інструментів; вербального відображення варіантів драматургії класичних творів та ін.

На *третьому етапі* було застосовано такі методи: збагачення персонального інтерпретаційного виконавського досвіду за допомогою самозапису, створення проектів емоційної драматургії класичних творів; порівняльного аналізу фактурних особливостей сонат Й. Гайдна, В. Моцарта, Л. Бетховена.

Встановлені рівні сформованості когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденської класики майбутніми викладачами в процесі фортепіанного навчання, а саме: високий – творчий, середній – конструктивний та низький – репродуктивний з відповідними характеристиками рівнів. Результати дослідження зафіксовані у таблиці 1.

Таблиця 1.

Динаміка зростання рівнів сформованості когнітивно-емоційного сприйняття музики віденських класиків у студентів КГ та ЕГ (констатувальний і формувальний зрізи. %)

Рівні сформованості	Констатувальний експеримент		Після проведення формувального експерименту (підсумковий зріз)	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	15,2	15,0	27,3	67,2
Середній	36,1	36,2	42,2	27,1
Низький	48,7	48,8	30,5	5,7

Отже, аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи дозволив дійти висновку про можливість і доцільність упровадження в процес фахової підготовки запропонованої методики формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків у майбутніх викладачів у процесі фортепіанного навчання для їх майбутнього особистісного й фахового зростання.

Отримані якісні та кількісні показники дали змогу з'ясувати ефективність запропонованої методики та зафіксувати різницю між сформованими компонентами в експериментальній і контрольній групах.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено результати теоретичного узагальнення та практичного вирішення проблеми формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами в процесі фортепіанного навчання, що знайшло відображення в обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці поетапної методики формування досліджуваного феномена у студентів вищих музично-педагогічних закладів освіти. Результати експериментального дослідження засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави зробити такі **висновки**:

1. Аналіз теоретичних джерел та педагогічної практики довів важливість і актуальність дослідження проблеми когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами в процесі фортепіанного навчання, оскільки здатність мислити художніми образами формується в процесі мистецької діяльності людини. Когнітивно-емоційне сприйняття музики віденських класиків конкретизовано як продукт індивідуальної інтелектуально-емоційної творчої діяльності майбутнього викладача, в якій на основі музично-стильового, асоціативно-образного та виконавсько-інтерпретаційного досвіду музично-слухового сприйняття фортепіанних творів забезпечується можливість відтворення та презентації власних варіантів їх прочитання.

Авторське тлумачення змісту поняття «когнітивно-емоційне сприйняття фортепіанних творів» представлено як *процес усвідомленої індивідуальної інтелектуально-емоційної діяльності майбутнього викладача, в якій на основі інтересу, музично-стильового, асоціативно-образного виконавсько-інтерпретаційного музично-слухового досвіду забезпечується потреба опанування та відтворення власного варіанта прочитання фортепіанних творів віденських класиків, створення цілісного продукту сприйняття та його презентації у навчальній та просвітницько-виконавській практиці.*

2. Визначено структуру когнітивно-емоційного сприйняття фортепіанних творів, яку складають взаємопов'язані **мотиваційно-спрямований, аксіологічний, інтелектуально-емоційний, самостійно-результативний** компоненти.

Структура досліджуваного феномена розроблена на основі гносеологічного, культурологічного, музикознавчого, психолого-педагогічного, емоційно-рефлексивного **наукових підходів та принципів: стилістичної зацікавленості, музично-слухової активності, індивідуалізації, творчої самостійності.**

Основними **функціями** когнітивно-емоційного сприйняття визначено культуротворчу (полілогова), пізнавальну, рефлексивної активності; аксіологічну (музично-стильовий інтерес); виконавсько-інтерпретаційну та методичну.

3. У дисертації розроблено теоретичну **модель** формування досліджуваного феномена та експериментально перевірено її ефективність. Модель формування когнітивно-емоційного сприйняття творів віденських класиків у майбутніх викладачів у процесі фортепіанного навчання розроблена на основі виокремлених *наукових підходів та принципів*, охоплює *педагогічні умови, методи педагогічної роботи та критеріальний апарат оцінювання результатів діагностики досліджуваного феномена*.

Запропоновано такі **педагогічні умови** формування когнітивно-емоційного сприйняття творів віденських класиків у майбутніх викладачів у процесі фортепіанного навчання: *сприяння отриманню додаткової інформації щодо образно-стильових змістових особливостей творів віденських класиків; створення педагогічних ситуацій для активізації індивідуальної інтелектуальної та емоційної творчості студентів; стимулювання усвідомлення генезису розкодування нотного матеріалу фортепіанних творів віденських класиків; здійснення діалогічного обговорення студентами стильової специфіки фортепіанних творів віденських класиків*.

4. Поетапна **методика** формування когнітивно-емоційного сприйняття творів віденських класиків у майбутніх викладачів у процесі фортепіанного навчання успішно апробована у перебігу **формуального експерименту**. Зафіксовано ефективність використання таких **методів**: збагачення інтерпретаційного персонального виконавського тезаурусу; створення музичного накопичувача творів віденської класики (фортепіанні сонати, концерти, камерні ансамблі, інше в запису); критичного аналізу свого музично-асоціативного досвіду; збагачення темброво-акустичних асоціацій; редакторське та творче прочитання авторського тексту; самостійного інформаційного пошуку та ін. – на *першому етапі* проведення педагогічної роботи; аналізу музично-слухової та драматургічної цілісності музичної форми класичних творів; самостійного розкодування стилю гармонії; співставлення нотного відображення творів (докласичних сонат і сонат віденської класики); активізації слухових уявлень звучання різних клавішних інструментів; вербального відображення варіантів драматургії класичних творів та ін. – на *другому етапі*; збагачення персонального інтерпретаційного виконавського досвіду за допомогою самозапису, створення проєктів емоційної драматургії класичних творів; порівняльного аналізу фактурних особливостей сонат Й. Гайдна, В. Моцарта, Л. Бетховена та ін. – на *третьому етапі*.

Ефективність запропонованої методики експериментально перевірено за допомогою розроблених **критеріїв та їх показників** (*активність прояву мотиваційно-спрямованої потреби* (показники: міра бажання набуття досвіду сприйняття класичних творів; міра націленості на самостійність у

пошуку необхідного інформаційного ресурсу); усвідомлення цінності застосованих принципів (показники: міра адекватності застосованих виконавських засобів у створенні музично-образної драматургії класичних сонат; міра музично-слухової цілісності виконуваних фортепіанних класичних творів; *результативність набуття мисленнєвого та емоційного досвіду* (показники: логіка побудови та кількість зафіксованих прикладів аналітичної самостійної роботи з класичними творами; якість зафіксованих зразків і емоційна адекватність теоретично створених проектів виконуваних музичних творів); *здатність до самостійного стилевідповідного розкодування творів віденських класиків* (показники: міра творчої самостійності у теоретичному створенні проектів класичних фортепіанних творів; якість стилістичної довершеності створених варіантів виконання фортепіанних творів)), що дозволило визначити змістові характеристики досягнення результатів за трьома *рівнями*: творчим (високим), на якому опинилось 67,2 % студентів (проти 15 %), конструктивним (середнім) – 27, 1% осіб (проти 36,2 % осіб) та репродуктивним (низьким), на якому залишилось 5,7 % (проти 48,8 %).

5. Отримані результати, які зафіксовано в ході експерименту, підтверджено методами математичної статистики. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи дозволив дійти висновку про можливість і доцільність упровадження в процес фахової підготовки запропонованої методики формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків у майбутніх викладачів у процесі фортепіанного навчання для їх майбутнього особистісного й фахового зростання.

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами у процесі фортепіанного навчання. Подальшого вивчення та наукового обґрунтування потребує питання доцільності застосовування методики сприйняття фортепіанних творів інших стилів, які мали б спиратися на отриманий у попередні роки навчання досвід навчальної та практичної фахової діяльності.

Результати дослідження відображено в таких публікаціях автора

1. Тань Сяю. Стилевідповідний підхід до процесу сприймання музичних творів віденських класиків майбутніми вчителями у процесі фортепіанного навчання //Наукові записки /Ред.кол. В.Ф. Черкасов, В.В. Радул, Н.С. Савченко та ін.– Вип. 143. – Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – 298 с. – С. 208-211.
2. Тань Сяю. Роль музики віденських класиків у фортепіанному навчанні та виконавській діяльності китайських піаністів / Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць. Вип. 54 / Заг. ред. проф. Матвієнко О.В., укладач – доц. Кудіна В.В. – Київ : Вид. центр КНЛУ, 2016. –131 с. – 124-128.

3. Tan Siyao. The new vision of integration processes in the piano class / Наукові записки. – Вип.155. – серія : Педагогічні науки. – Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – С. 228-231.
4. Тань Сяю. Історичні передумови становлення класичної сонатної форми та її сприйняття піаністами / Актуальні питання мистецької педагогіки: зб. наук. праць /Тань Сяю. – Хмельницький : ФОП Стрихар А.М., 2017. – Вип. 6. – С.72-77.
5. Тань Сяю. Когнітивно-емоційні аспекти сприймання студентами-майбутніми викладачами музики сонатної форми віденських класиків /Тань Сяю // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць /Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. – Хмельницький, 2017. – Вип. 23. – С. 152-161.
6. Тань Сяю. Стилевое восприятие студентами произведений венских классиков в процессе фортепианного обучения / VoderScience – Moderniveda / Тань Сяю. – Praha. – Ceskarepublika, Nemerros. – 2017. – № 1. – С. 85-91.
7. Tan Siyao. Integration Processes in the Piano Teaching : I Міжнародні науково-практичні читання пам'яті академіка Анатолія Авдієвського, Київ 20-23 березня 2017 року.– Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017.– С. 131-135.
8. Тань Сяю. Бінарна сутність логічної та емоційної складових сприйняття фортепіанних творів віденської класики // Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства : матеріали та тези II Міжнар. конф. молодих учених та студентів, Одеса, 6-7-жовтня 2016 року, Т.1. – Одеса : ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2016.– 220 с. – С. 167-169.

АНОТАЦІЇ

Тань Сяю. Формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами в процесі фортепіанного навчання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2018.

У дисертації досліджено проблему формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків у майбутніх викладачів у процесі фортепіанного навчання; проаналізовано стан досліджуваної проблеми в музично-педагогічній науці і практиці; розкрито зміст поняття «когнітивно-емоційне сприйняття музичних творів віденських класиків» і виведено його формулювання; розроблено й теоретично обґрунтовано компонентну структуру означеного феномена в єдності мотиваційно-спрямованого, аксіологічного, інтелектуально-емоційного і самостійно-результативного компонентів.

Теоретично розроблена і експериментально перевірена авторська модель формування означеного феномена, що обумовила поетапне використання запропонованої методики під час формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків у майбутніх викладачів у процесі фортепіанного навчання; розроблено критерії й показники оцінки її ефективності та виявлено рівні сформованості.

Ключові слова: когнітивно-емоційне сприйняття, твори віденських класиків, майбутній викладач, фортепіанне навчання.

***Тань Сяо. Формирование когнитивно-эмоционального восприятия музыкальных произведений венских классиков будущими преподавателями в процессе фортепианного обучения.*— Рукопись.**

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2018.

В диссертации исследовано проблему формирования когнитивно-эмоционального восприятия музыкальных произведений венских классиков у будущих преподавателей в процессе фортепианного обучения; проанализировано состояние данной проблемы в музыкально-педагогической науке и практике; раскрыто содержание понятия «когнитивно-эмоциональное восприятие музыкальных произведений венских классиков», дана его формулировка; разработана и теоретически обоснована компонентная структура данного феномена в единстве мотивационно-направленного, аксиологического, интеллектуально-эмоционального и самостоятельно-результативного компонентов.

Теоретически разработана и экспериментально проверена авторская модель формирования данного феномена, что обусловило использование предложенной поэтапной методики формирования когнитивно-эмоционального восприятия музыкальных произведений венских классиков у будущих преподавателей в процессе фортепианного обучения; разработаны критерии и показатели оценки ее эффективности, выявлены уровни сформированности.

Ключовые слова: когнитивно-эмоциональное восприятие, произведений венской классики, будущий преподаватель, фортепианное обучение.

Tan Siyao. Formation of cognitive-emotional perception of musical works of Viennese classics by the future teachers in the process of piano learning. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.02 – theory and methods of musical education. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2018.

The thesis is devoted to the problem of formation of cognitive-emotional perception of musical works of Viennese classics by the future teachers in the process of piano learning. It is found out that realization of cognitive-emotional perception of musical works of Viennese classics requires active intellectual and emotional musical-auditory activity, the use of knowledge from various fields of scientific knowledge, from a special methodology for determining rational approaches of awareness and emotional response in the practice of professional activity.

The author's position on the theoretical foundations of the process of formation of cognitive-emotional perception of musical works of Viennese classics by the future teachers is substantiated, the content is revealed and the notion of "cognitive-emotional perception of musical works of Viennese classics" and the process of its formation are derived.

The research theoretically substantiates the component structure of the investigated phenomenon, which includes a *motivational-directional component* that reveals orientation of the musical interests of the future piano teachers, activates their own intellectual and emotional potential and experience, enriches the style thesaurus; an *axiological component* that promotes awareness of the cultural value of Viennese classical music, reveals the stylistic features of its intonational-figurative content, musical forms, and the expediency of achieving the goal of mastering them in piano practice; an *intellectual-emotional component* that reveals the binary essence of the unity of students' mental and emotional reactions to piano pieces of a certain style, creates the appropriate conditions for deepening the intellectual skills of comparing educational material in order to establish connections between musical phenomena; stimulates emotional activity when receiving information and performing music of Viennese classics; a *self-productive component* that reveals an interest in the content of specific techniques of perception of Viennese classical music and reflects self-regulation of the intellectual-emotional activity by reducing the educational-informational part and increasing self-selection, interpretation, activating the reflection on the process and the result of the use of self-regulation methods of studying and performing piano music of Viennese classics by the future teachers.

The developed author's model of formation of cognitive-emotional perception of musical works of Viennese classics by the future teachers in the process of piano learning is based on the principles of stylistic interest, musical-auditory activity, individualization, and creative presentation. The criteria and indicators of evaluation are developed; the levels of formation of cognitive-emotional perception of musical works of Viennese classics are presented. The step-by-step technique, which included three stages, was developed and experimentally verified. This structure had led to the phased use of the proposed teaching methods on the principle of complication.

Key words: cognitive-emotional perception, works of Viennese classics, future teacher, piano learning.

Підписано до друку 11.04.2018 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 пр. Зам. № 076
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.